Γλωσσική Τεχνολογία

Μάθημα 3ο:
Βασικές Γλωσσολογικές Έννοιες Ι: Μορφολογία

Βασιλική Σιμάκη 2012-13

Επεξεργασία Φυσικής Γλώσσας

- Κυρίως γραπτή γλώσσα, κύριος στόχος η δημιουργία υπολογιστικών μοντέλων ***γλωσσολογικών θεωριών***
- Γλωσσολογικοί κανόνες και αρχές που διέπουν τα επίπεδα ανάλυσης της φυσικής γλώσσας
- Εισαγωγή σε βασικές γλωσσολογικές έννοιες, ιδιαίτερα σημαντικές στην ΕΦΓ

Γλωσσολογία

- Η επιστημονική μελέτη της ανθρώπινης γλώσσας
  - Μορφή (μορφολογία, φωνολογία, σύνταξη)
  - Νόημα (σημασιολογία, πραγματολογία)
  - Ευρύτερο πλαίσιο (εξελικτική, ιστορική γλωσσολογία, κοινωνιογλωσσολογία, ψυχογλωσσολογία, νευρογλωσσολογία, γλωσσική απόκτηση, ανάλυση λόγου)
    - Αλληλεπίδραση και με άλλες γνωστικές επιστήμες

Γενετική Θεωρία, Noam Chomsky

- Ανθρώπινη (φυσική) γλώσσα: σημαντικότερο γνωσιακό σύστημα του ανθρώπου
  Οι ομιλητές μιας φυσικής γλώσσας κατέχουν ένα σύνολο γνώσεων που αποτελεί το γλωσσικό τους σύστημα, έτσι όπως εκφράζεται και αναπαρίσταται από τη *γραμματική*
- Γραμματική: σύνολο αρχών και κανόνων που καθορίζει αν μια πρόταση είναι γραμματική ή όχι

Colorless green ideas sleep furiously

Γλωσσολογική Ανάλυση

- Πολυεπίπεδη (μορφή, νόημα, ευρύτερο πλαίσιο)
- Γλωσσική Ιεραρχία:
  - Φωνήματα
    - Μορφήματα*
      - Λέξεις
        - Φράσεις
          - Προτάσεις

Επίπεδα ανάλυσης

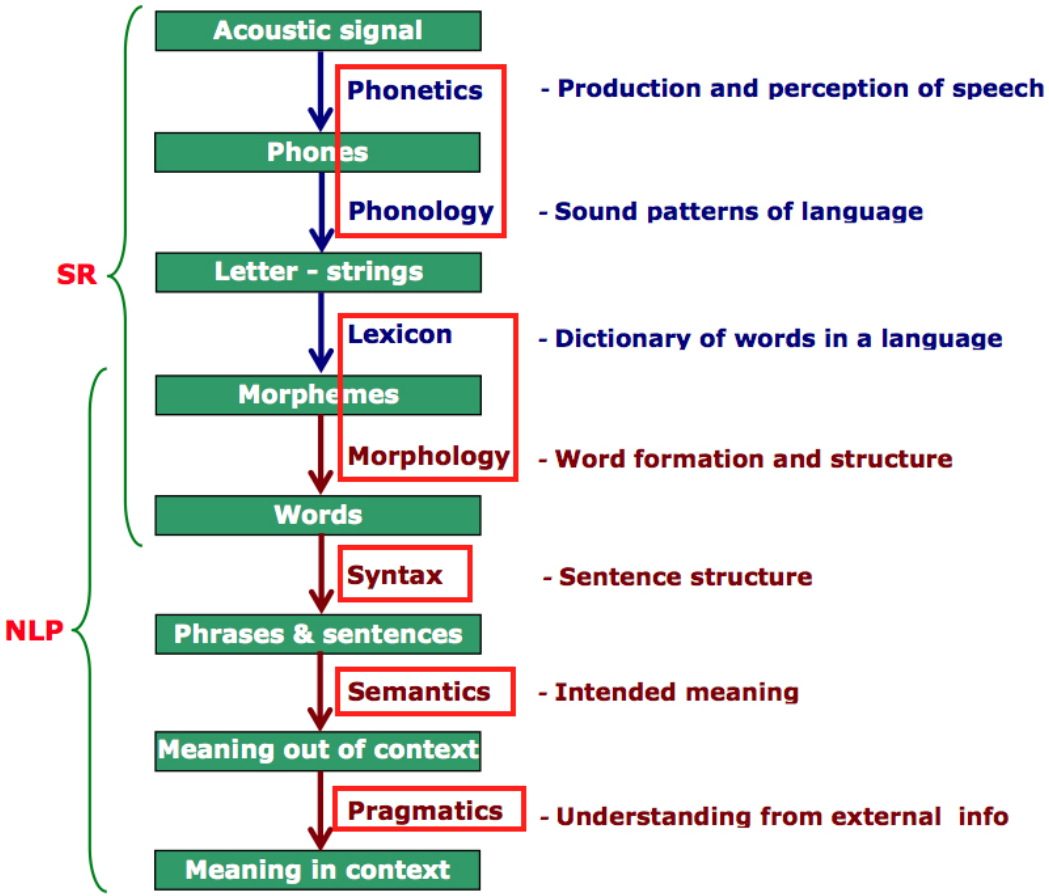

Μορφολογία

- Στον πυρήνα της γλωσσολ. έρευνας
- Μελετά τη δομή των λέξεων, τα επιμέρους συστατικά τους, και τις σχέσεις αυτών των συστατικών
  - Προτείνει αρχές και κανόνες =>ανάλυση και δημιουργία των λέξεων

    *μόρφημα: η ελάχιστη μονάδα που συνδυάζει μορφή και σημασία, π.χ. αντι-μιλ-ώ

Μορφολογικές κατηγορίες I

- Λέξεις:
  - Φέρουν έναν τόνο
  - Έχουν ολοκληρωμένη σημασία
  - Ανεπηρέαστη η εσωτερική τους δομή από τη σύνταξη
  - Μεσολαβούν παύσεις μεταξύ τους στο γραπτό λόγο
    - Δυσκολίες στην αναγνώριση και τα όρια των λέξεων=>χαλαρά σύνθετα : ψυχρός πόλεμος

Μορφολογικές κατηγορίες II

- Μορφήματα:
  - Ελάχιστα συστατικά των λέξεων
  - Ελεύθερα
    - χωρίς, με, και, σήμερα κτλ.
  - Δεσμευμένα
    - Θέματα* (stems)
      - ομορφ-, τρεχ-, ανθρωπ- κτλ.
    - Προσφύματα(affixes)
      - Προθήματα
        - **δυσ**- τυχος, **ξε**- φευγω
      - Επιθήματα
        - παιδ- **ακι**, τρεχ- **ω**

Θέμα VS Ρίζα

- Θέμα(stem): βάση για τη δημιουργία των λέξεων, ευθύνη για σημασία.
- Ρίζα(root): μόνο ετυμολογική και ιστορική αξία στην ΚΝΕ

(Ralli, 1988)

- Δυσδιάκριτα τα όρια των δύο στοιχείων =>
  - Θέμα: βάση για δημιουργία λέξεων, ταύτιση με ρίζα σε πολλές πρισπτώσεις

Διαδικασίες σχηματισμού λέξεων Ι

- Κλίση:
  - Διαδικασία σχηματισμού διαφορετικών μορφών μιας λέξης, συνδυασμός συγκεκριμένου θέματος και *κλιτικών* προσφυμάτων
    - παίζω=> **έ** – παιζ – **α**
    - γιατρός => γιατρ- **ού**
- Παραγωγή
  - Διαδικασία σχηματισμού νέων λέξεων, συνδυασμός θέματος και *παραγωγικού* προσφύματος
    - όργαν(ο)=> οργαν-**ώνω**, οργανω-**τής**, οργανω-**τικ**(ός), οργανωτικ-**ά**

Διαδικασίες σχηματισμού λέξεων ΙΙ

- Σύνθεση
  - Διαδικασία που δημιουργεί μορφολογικά πολύπλοκα στοιχεία από τουλάχιστον δύο θέματα
    - ντομάτα+σαλάτα=> ντοματ**ο**σαλάτα
    - αλάτι+πιπέρι=> αλατ**ο**πίπερο
    - δεύτερος+λεπτό=> δευτερόλεπτο
    - σφιχτά+αγκαλιάζω=> σφιχταγκαλιάζω

Η Μορφολογία στην ΕΦΓ Ι

- Ανάλυση της ενσωματωμένης γραμματικής πληροφορίας λεξικών μορφών
  - αυτή: γ'πρόσωπο, ενικός αριθμός, αρσενικό γένος
  - τραγούδησα: α' πρόσωπο, ενικός αριθμός, αόριστος χρόνος
- Parsing σύνθετων λεξικών μορφών στα επιμέρους συστατικά τους
  - Αντιπολεμικός: αντι+πολεμ+ικ+ος

Η Μορφολογία στην ΕΦΓ ΙΙ

- Anaphora resolution:
  - Ο Κώστας συνάντησε τους φίλους του στο δρόμο και τους είπε τι του συνέβη.
- Αναγνώριση μερών του λόγου(Parts of Speech)
  - Noun: ονόματα, ουσιαστικά
  - Verb: ρηματικοί τύποι
  - Adjective: επίθετα
    - Η ίδια κλάση ελέγχεται με το *τεστ της αντικατάστασης*: το καλό/κακό/χαζό καρίτσι/αγόρι/παιδί/ζώο έτρεχε/έπαιζε/χτύπησε

Άλλα μέρη του λόγου

- Σχεση με ονόματα: pronouns και determiners*
  - Εκείνος, μας, εγώ, αυτών, ο, το, ένας

  *στη ΝΕ ταυτίζεται με το άρθρο
- Adverbs, prepositions και particles
  - συχνά, καλώς, μετά, έτσι, για, με, σε, θα, μα
- Conjunctions
  - Και, αλλά, ή, είτε-είτε

Βιβλιογραφία

- Αγγελική Ράλλη, 2005. Μορφολογία. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα